

วุฒิสภา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ปัทมา สุปกำปัง

นักวิชาการ สำนักวิจัยและพัฒนา

“วุฒิสภา” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นองค์กรหรือสถาบันทางการเมืองที่มีการพิพากษาวิจารณ์กันอย่างกว้างขวางในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญว่าควรคงไว้หรือไม่ หากคงไว้จะให้มีที่มาจากที่ใด แต่ในท้ายที่สุดได้ข้อสรุปว่าควรคงวุฒิสภาไว้ ดังนั้น รัฐสภาไทย ยังคงเป็นระบบสองสภา (Bicameral System) กล่าวคือ รัฐสภาประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา แต่อย่างไรก็ตามมีการปรับเปลี่ยนระบบเลือกตั้ง รวมทั้งคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาค่อนข้างมาก ทั้งนี้ โดยที่สภาร่างรัฐธรรมนูญพิจารณาจากสภาพปัญหาข้อเท็จจริงและการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นแนวทางนั่นเอง

การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับวุฒิสภา ผู้เขียนขอเสนอใน 2 ส่วนหลัก คือ ส่วนแรก โครงสร้าง ที่มา องค์ประกอบ และส่วนที่สอง บทบาทอำนาจหน้าที่ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

โครงสร้าง ที่มา องค์ประกอบของวุฒิสภา

วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 150 คน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งในแต่ละจังหวัด จังหวัดละหนึ่งคน และมาจากการสรรหาเท่ากับจำนวนรวมข้างต้นหักด้วยจำนวนสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้ง ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่าวุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทแรก สมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งในแต่ละจังหวัด จังหวัดละ 1 คน ฉะนั้นเมื่อมีจังหวัด 76 จังหวัด จึงมีสมาชิกวุฒิสภาประเภทนี้รวมจำนวน 76 คน

ประเภทที่สอง สมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการสรรหา จำนวน 74 คน ทั้งนี้ โดยให้คณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา สรรหาและคัดเลือกจากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการการเลือกตั้งรวบรวมมาจากการเสนอชื่อขององค์กรภาคีวิชาการ ภาครัฐ ภาควิชาชีพ และภาคอื่นที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติการตามอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา ซึ่งต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับบัญชีรายชื่อจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

เมื่อก้าวถึงโครงสร้าง ที่มา องค์ประกอบของวุฒิสภา อีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งและจะไม่นำมากล่าวถึงในที่นี้มีได้ นั่นก็คือ คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งหลักการโดยรวมคือสมาชิกวุฒิสภาต้องมีคุณวุฒิสองสูงกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และต้องปลอดจากการเมือง กล่าวคือ

บทบัญญัติที่แสดงให้เห็นว่าสมาชิกวุฒิสภาต้องมีคุณวุฒิสองสูงกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้แก่ ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการเสนอชื่อเป็นสมาชิกวุฒิสภาต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 40 ปีบริบูรณ์ ในขณะที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ และต้องจบ

การศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นไม่จำเป็นต้องจบการศึกษาในระดับดังกล่าวก็ได้

บทบัญญัติที่แสดงให้เห็นว่าสมาชิกวุฒิสภาต้องปลอดจากการเมือง ได้แก่ ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการเสนอชื่อเป็นสมาชิกวุฒิสภาต้องไม่เป็นบุพการี คู่สมรส หรือบุตรของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง, ต้องไม่เป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งใดในพรรคการเมืองหรือเคยเป็นสมาชิกหรือเคยดำรงตำแหน่งและพ้นจากการเป็นสมาชิกหรือการดำรงตำแหน่งใดๆ ในพรรคการเมืองมาแล้วยังไม่เกิน 5 ปี, ต้องไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและพ้นจากตำแหน่งมาแล้วไม่เกิน 5 ปี, ต้องไม่เป็นรัฐมนตรีหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่นซึ่งมิใช่สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น หรือเคยเป็นแต่พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวมาแล้วยังไม่เกิน 5 ปี และสมาชิกวุฒิสภาจะเป็นรัฐมนตรีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญได้ อีกทั้งบุคคลผู้เคยดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกภาพสิ้นสุดลงมาแล้วยังไม่เกิน 2 ปี จะเป็นรัฐมนตรีหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมิได้

ในการนี้ มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ.2550 รวมทั้งระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 เพื่อรองรับหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาไว้

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าวุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท แบ่งแยกตามที่มา ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจโดยง่าย การนำเสนอที่มาของสมาชิกวุฒิสภาจึงแบ่งออกเป็น 2 ทาง ดังนี้

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา

เมื่อมีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาเป็นการเลือกตั้งทั่วไป ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศกำหนดเขตเลือกตั้งและดำเนินการจัดการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ทั้งนี้ กฎหมายและระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดให้นำบทบัญญัติในส่วนของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาบังคับใช้โดยอนุโลม ตั้งแต่บททั่วไป เขตเลือกตั้ง หน่วยเลือกตั้งและที่เลือกตั้ง เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งและบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การสมัครรับเลือกตั้ง ค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งและวิธีการหาเสียงเลือกตั้ง การลงคะแนนเลือกตั้ง การนับคะแนนและการประกาศผลการเลือกตั้ง การลงคะแนนเลือกตั้งนอกเขตเลือกตั้ง การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม และการคัดค้านการเลือกตั้ง

(1) การสมัครรับเลือกตั้ง การประกาศการสมัครรับเลือกตั้ง

เมื่อบุคคลผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาต่อผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ถ้าตรวจสอบหลักฐานการสมัคร คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม และสอบสวนเกี่ยวกับสิทธิสมัครรับเลือกตั้งแล้วปรากฏว่าเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ให้ประกาศการรับสมัครไว้โดยเปิดเผย ซึ่งผู้สมัครที่ไม่ได้รับการประกาศ

การรับสมัครเลือกตั้งมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลฎีกา เพื่อให้วินิจฉัยชี้ขาดได้ภายใน 7 วันนับแต่วันที่ประกาศการรับสมัครเลือกตั้ง

ทั้งนี้ ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ชำระค่าธรรมเนียมการสมัครคนละ 5,000 บาท และให้ค่าธรรมเนียมดังกล่าวตกเป็นรายได้ของรัฐ

(2) การหาเสียงเลือกตั้ง

ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาสามารถหาเสียงเลือกตั้งได้ เฉพาะที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในหน้าที่ของวุฒิสภา โดยที่ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดวิธีการที่รัฐสนับสนุนการหาเสียงเลือกตั้งได้ โดยการจัดสถานที่ปิดประกาศและติดป้ายให้พอเพียงและเท่าเทียมในการโฆษณาหาเสียงของผู้สมัครทุกคน พิมพ์และจัดส่งเอกสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งและผู้สมัครไปให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สถานที่สำหรับให้ผู้สมัครใช้หาเสียง และการสนับสนุนของรัฐในกิจการอื่น โดยที่กฎหมายกำหนดให้บังคับใช้ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการหาเสียง ข้อควรปฏิบัติ และข้อห้ามมิให้ปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการดำเนินการใดๆ ของพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง พ.ศ.2550 และระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการหาเสียง ข้อควรปฏิบัติ และข้อห้ามมิให้ปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการดำเนินการใดๆ ของพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2550

(3) การกำหนดเขตเลือกตั้งและการออกเสียงเลือกตั้ง

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้ใช้เขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง และให้มีสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดละ 1 คน โดยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ 1 เสียง และให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

(4) เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง

ในการดำเนินการจัดการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งแต่งตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดเป็นคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง และแต่งตั้งผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดเป็นผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ทั้งนี้ อำนาจหน้าที่ และการปฏิบัติงาน รวมทั้งการพ้นจากตำแหน่งของบุคคลดังกล่าว ให้ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งและคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง พ.ศ.2550 มาบังคับใช้โดยอนุโลม

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการประจำเขตเลือกตั้ง หรือคณะกรรมการประจำอำเภอ หรือคณะกรรมการอื่น หรือคณะบุคคล หรือบุคคลใดเป็นผู้ช่วยเหลือในการปฏิบัติงานได้ตามหลักเกณฑ์หรือกรอบวงเงินงบประมาณตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

(5) การใช้สิทธิเลือกตั้งนอกเขตเลือกตั้ง

กรณีที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้รับคำสั่งจากทางราชการให้ไปปฏิบัติหน้าที่นอกเขตเลือกตั้งที่ตนมีสิทธิเลือกตั้ง หรือจะเดินทางไปนอกเขตเลือกตั้งที่ตนต้องไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง หรือในวัน

เลือกตั้งไม่สามารถไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้ สามารถไปใช้สิทธิก่อนวันเลือกตั้งได้ โดยที่ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งให้มีการลงคะแนนเลือกตั้ง ณ ที่เลือกตั้งกลางในเขตเลือกตั้ง ทั้งนี้ให้บุคคลดังกล่าวไปแสดงตนและขอลงคะแนน ณ ที่เลือกตั้งกลางในเขตเลือกตั้งที่ตนมีสิทธิเลือกตั้งก่อนวันเลือกตั้ง ตามวัน เวลา ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีถิ่นที่อยู่ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน หรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านน้อยกว่า 90 วันนับถึงวันเลือกตั้งในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านครั้งสุดท้ายเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 90 วันนับถึงวันเลือกตั้ง หากประสงค์จะขอใช้สิทธิเลือกตั้งในจังหวัดที่ตนอยู่ ให้ลงทะเบียนใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตจังหวัด ต่อนายทะเบียนอำเภอและนายทะเบียนท้องถิ่นของอำเภอหรือเทศบาลที่ตนอยู่ โดยที่ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งให้มีการลงคะแนนเลือกตั้งล่วงหน้า ณ ที่เลือกตั้งกลางนอกเขตจังหวัด

(6) การนับคะแนนเลือกตั้ง

การนับคะแนนเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้นับคะแนน ณ ที่เลือกตั้งเช่นเดียวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งหมายถึงนับคะแนน ณ หน่วยเลือกตั้งนั่นเอง ทั้งนี้ โดยให้นาระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2550 มาบังคับใช้โดยอนุโลม

(7) การดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

กฎหมายกำหนดให้นำบทบัญญัติในส่วนที่ว่าด้วยการดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ส่วนที่ 10 ในหมวด 1 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาบังคับใช้กับการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาโดยอนุโลม ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- กรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่าการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งดำเนินการสอบสวนและวินิจฉัย โดยที่มีอำนาจสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ (ใบเหลือง) ในเขตเลือกตั้งใดเขตเลือกตั้งหนึ่งได้

- ก่อนประกาศผลการเลือกตั้ง หากมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าผู้สมัครผู้ใดกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ หรือระเบียบ หรือประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือมีพฤติการณ์ที่เชื่อได้ว่าผู้สมัครผู้ใดก่อให้เกิดผู้อื่นกระทำ สนิบสนุน หรือรู้เห็นเป็นใจให้บุคคลอื่นกระทำการดังกล่าว หรือรู้ว่ามีกระทำความดังกล่าว แต่ไม่ดำเนินการเพื่อบรรเทาการกระทำนั้น ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าการกระทำนั้นน่าจะมีผลให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครนั้นเป็นเวลา 1 ปีนับแต่วันที่มีคำสั่ง (ใบแดง) ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งอาจสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่และพิจารณาดำเนินการคดีอาญาแก่ผู้ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งนั้นด้วย

- เมื่อประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว ถ้าปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งใดมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม หรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใด หรือผู้สมัครผู้ใดกระทำการใดๆ โดยไม่สุจริตเพื่อให้ตนเองได้รับเลือกตั้ง หรือได้รับเลือกตั้งมาโดยไม่สุจริตโดยผลของการที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดได้กระทำ ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อ

พิจารณา หากศาลฎีกาเห็นว่าเหตุอันควรเชื่อได้ว่ากรณีเป็นไปตามคำร้อง ให้ศาลฎีกาสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ (ใบเหลือง) หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภาหรือผู้สมัครนั้นเป็นเวลา 5 ปี

ทั้งนี้ เมื่อศาลฎีการับคำร้องจากคณะกรรมการการเลือกตั้งแล้ว ให้สมาชิกวุฒิสภาผู้นั้นหยุดการปฏิบัติหน้าที่จนกว่าศาลฎีกาจะมีคำสั่งยกคำร้อง และถ้าศาลฎีกามีคำสั่งให้เลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภา ให้สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาผู้นั้นสิ้นสุดลง

ในกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งหรือศาลฎีกามีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครหรือสมาชิกวุฒิสภารายใด และเป็นเหตุให้ต้องมีการเลือกตั้งใหม่ ให้ผู้ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งนั้นรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งใหม่นั้น

(8) การคัดค้านการเลือกตั้ง

กฎหมายกำหนดให้นำบทบัญญัติในส่วนที่ว่าด้วยการคัดค้านการเลือกตั้ง ส่วนที่ 11 ในหมวด 1 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาบังคับใช้กับการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาโดยอนุโลม ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในเขตเลือกตั้งใดเขตเลือกตั้งหนึ่ง มีสิทธิยื่นคัดค้านต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นเป็นไปโดยไม่ถูกต้องหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ ก่อนวันประกาศผลการเลือกตั้ง หรือภายใน 30 วันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง เว้นแต่การร้องคัดค้านเพราะเหตุแห่งจำนวนเงินค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งหรือบัญชีรายรับรายจ่ายในการเลือกตั้ง ให้ยื่นคัดค้านภายใน 180 วันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง

เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งได้รับคำร้องคัดค้านการเลือกตั้งให้ดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงโดยพลัน

นอกจากนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาคำร้องคัดค้านการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้นำเรื่องการดำเนินการกรณีการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ตามข้อ (7) ดังกล่าวข้างต้นมาบังคับใช้โดยอนุโลม

กล่าวโดยสรุป การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เหมือนกับการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในส่วนของการแบ่งเขตเลือกตั้งที่ใช้เขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง และการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้สมัครได้ 1 เสียงเท่ากัน ตามหลักการหนึ่งคนหนึ่งเสียง (One Man One Vote) แต่แตกต่างกันในส่วนของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาของแต่ละจังหวัดจะพึงมี

ส่วนคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามที่กำหนดเพื่อให้ “ปลอดการเมือง” นั้น กำหนดไว้เข้มงวดมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าการกำหนดห้ามผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาเป็นบุพการี คู่สมรส หรือบุตรของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผู้สมัครรับเลือกตั้งสามารถหาเสียงได้เฉพาะที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานใน

หน้าที่ของวุฒิสภา ในขณะที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้ทำได้เพียงแนะนำตัวเท่านั้น

การสรรหาสมาชิกวุฒิสภา

รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ รวมทั้งระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการลงทะเบียนขององค์กรที่มีสิทธิเสนอชื่อบุคคลเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 กำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการสรรหาและแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาไว้โดยสรุปดังนี้

(1) เมื่อมีเหตุต้องสรรหาสมาชิกวุฒิสภา ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดวันสรรหาภายใน 3 วันนับแต่วันที่มิเหตุให้ต้องมีการสรรหา และให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดให้องค์กรภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาชีพ และภาคอื่นมาลงทะเบียนพร้อมทั้งเสนอชื่อผู้ที่สมควรได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งให้แล้วเสร็จภายใน 15 วันนับแต่วันสรรหา ทั้งนี้ แต่ละองค์กรเสนอชื่อได้ 1 คน

องค์กรต่างๆ ที่มีสิทธิเสนอชื่อบุคคลเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภาต้องเป็นนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นโดยกฎหมาย หรือเป็นนิติบุคคลที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายให้จัดตั้งขึ้นในราชอาณาจักรมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี และต้องมีชื่อองค์กรที่แสวงหาผลกำไรหรือดำเนินกิจกรรมทางการเมือง

บุคคลที่จะได้รับการเสนอชื่อจากองค์กรภาคต่างๆ ต้องเป็นบุคคลที่เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกขององค์กร หรือปฏิบัติหน้าที่หรือเคยปฏิบัติหน้าที่ในองค์กร ซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด โดยที่ให้ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อชำระค่าธรรมเนียมคนละ 5,000 บาท โดยให้ค่าธรรมเนียมตกเป็นรายได้ของรัฐ และบุคคลดังกล่าวจะขอถอนชื่อออกจากการเสนอชื่อเข้ารับการสรรหาไม่ได้

(2) คณะกรรมการการเลือกตั้งรวบรวมรายชื่อบุคคลซึ่งได้รับการเสนอชื่อเสนอต่อคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา ภายใน 5 วันนับแต่วันสิ้นสุดระยะเวลาการเสนอชื่อ

ทั้งนี้ คณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาประกอบด้วยกรรมการจำนวน 7 คน ได้แก่ ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานกรรมการการเลือกตั้ง ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามอบหมายจำนวน 1 คน และตุลาการในศาลปกครองสูงสุดที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมอบหมายจำนวน 1 คน

(3) คณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาพิจารณาสรรหาและคัดเลือกบุคคลที่มีความเหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาจากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการการเลือกตั้งรวบรวมมาจากการเสนอชื่อขององค์กรต่างๆ จำนวนทั้งสิ้น 74 คน และแจ้งผลการพิจารณาต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับบัญชีรายชื่อ ทั้งนี้ ให้ผลการพิจารณาของคณะกรรมการสรรหาเป็นที่สุด

ในการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาของคณะกรรมการสรรหา นั้น ให้คำนึงถึง ความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือประสบการณ์ที่จะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานของวุฒิสภาเป็นสำคัญ และให้คำนึงถึงองค์ประกอบจากบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่างๆที่แตกต่างกัน โอกาสและความเท่าเทียมกันทางเพศ สัดส่วนของบุคคลในแต่ละภาค รวมทั้งการให้โอกาสกับผู้ด้อยโอกาสทางสังคมด้วย

(4) คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลการสรรหาและแจ้งผลการสรรหาไปยังประธานรัฐสภาเพื่อทราบ และประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(5) การคัดค้านการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา

เมื่อประกาศผลการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาแล้ว หากผู้ได้รับการเสนอชื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกขององค์กรที่เสนอชื่อผู้เข้ารับการสรรหา เห็นว่าการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาผู้ใดเป็นไปโดยไม่ถูกต้อง หรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าก่อนได้รับการสรรหา ผู้ใดได้กระทำการใดๆ โดยไม่สุจริตเพื่อให้ตนเองได้รับการสรรหา หรือได้รับการสรรหามาโดยไม่สุจริตโดยผลของการที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดได้กระทำลงไปโดยฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ตามกฎหมาย มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายใน 30 วันนับแต่วันประกาศผลการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา

หลังจากรับคำร้องคัดค้านดังกล่าวแล้ว ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งดำเนินการสืบสวนสอบสวนโดยพลัน ถ้าเห็นว่าการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาเป็นไปโดยไม่ถูกต้องหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ยื่นคำร้องต่อศาลฎีกา ภายใน 1 ปีนับแต่วันประกาศผลการสรรหา เพื่อให้ศาลฎีกาไต่สวนและวินิจฉัยดังนี้

- กรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาในส่วนตัวหรือขั้นตอนใดมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ให้ศาลฎีกามีคำสั่งให้คณะกรรมการสรรหาดำเนินการสรรหาในส่วนตัวหรือขั้นตอนนั้นใหม่ และให้ผู้ที่ได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภาในส่วนตัวหรือขั้นตอนนั้นพ้นจากสมาชิกภาพนับแต่วันที่ศาลฎีกามีคำสั่ง

- กรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าผู้ได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภาผู้ใดกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย หรือมีพฤติการณ์ที่เชื่อได้ว่าก่อให้เกิดผู้อื่นกระทำ สนิบสนุน หรือรู้เห็นเป็นใจให้บุคคลอื่นกระทำการดังกล่าว หรือรู้ว่ามีการกระทำดังกล่าวแล้วไม่ดำเนินการเพื่อระงับการกระทำนั้น และการกระทำดังกล่าวมีผลให้การสรรหามิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ให้ศาลฎีกาสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้นั้น เป็นเวลา 5 ปีนับแต่วันที่มีคำสั่ง

- กรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าผู้ใดกระทำการโดยไม่สุจริตทำให้การสรรหาเป็นไปโดยไม่สุจริต

และเที่ยงธรรม เพื่อให้ผู้อื่นได้รับการสรรหาโดยฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ตามกฎหมาย ให้ศาลฎีกามีคำสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้นั้น และสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการสรรหาจากการกระทำดังกล่าวด้วย เว้นแต่สมาชิกวุฒิสภาผู้นั้นพิสูจน์ได้ว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำนั้น

บทบาทอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา

“วุฒิสภา” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีบทบาทอำนาจหน้าที่แบ่งเป็น 7 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านนิติบัญญัติ (2) ด้านควบคุมตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดิน (3) ด้านการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (4) ด้านการเลือกหรือให้ความเห็นชอบบุคคลดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ (5) ด้านการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง (6) ด้านการเป็นผู้แทนของประชาชน และ (7) การพิจารณาให้ความเห็นชอบเรื่องต่างๆ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ด้านนิติบัญญัติ

บทบาทอำนาจหน้าที่ด้านนิติบัญญัติของวุฒิสภามี 4 ประการ ได้แก่

(1.1) กลั่นกรองร่างกฎหมายที่ผ่านความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ซึ่งวุฒิสภาต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 60 วัน แต่ถ้าเป็นร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการเงิน ต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน ส่วนร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมหรือร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย ต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 20 วัน (รัฐธรรมนูญ มาตรา 146 มาตรา 147 และมาตรา 168)

(1.2) พิจารณานุมัติพระราชกำหนด ซึ่งเมื่อมีการประกาศใช้บังคับพระราชกำหนดแล้ว ให้คณะรัฐมนตรีเสนอพระราชกำหนดนั้นต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ หากสภาผู้แทนราษฎรไม่อนุมัติ พระราชกำหนดนั้นก็ตกไปโดยไม่ต้องส่งให้วุฒิสภาพิจารณา แต่ถ้าสภาผู้แทนราษฎรอนุมัติแล้วส่งให้วุฒิสภาพิจารณา วุฒิสภาไม่อนุมัติ ให้ส่งกลับไปยังสภาผู้แทนราษฎรเพื่อยืนยันการอนุมัติอีกครั้ง หากสภาผู้แทนราษฎรมีมติยืนยันด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ให้พระราชกำหนดมีผลใช้บังคับเป็นพระราชบัญญัติต่อไป (รัฐธรรมนูญ มาตรา 184 และมาตรา 186)

(1.3) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ซึ่งวุฒิสภาและสมาชิกวุฒิสภามีบทบาทอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขเพิ่มเติมใน 2 ส่วน (รัฐธรรมนูญ มาตรา 291) ดังนี้

(1.3.1) สมาชิกวุฒิสภาร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาเข้าชื่อเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

(1.3.2) รัฐสภาพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งหมายถึงสมาชิกวุฒิสภา ร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรร่วมกันพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในที่ประชุมรัฐสภา โดยพิจารณาเป็น 3 วาระคือ

- วาระที่ 1 ชั้นรับหลักการ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและลงคะแนนโดยเปิดเผย ซึ่งต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา

- วาระที่ 2 ชั้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา ซึ่งต้องจัดจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าชื่อเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมด้วย ซึ่งมติเห็นชอบต้องได้รับคะแนนเสียงข้างมาก

- วาระที่ 3 ชั้นพิจารณาให้ความเห็นชอบ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและลงคะแนนโดยเปิดเผย ซึ่งต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญ จำนวนมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา

(1.4) สมาชิกวุฒิสภา ร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา เข้าชื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญได้ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 139 (2))

(1.5) กรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มีผลให้ข้อความดังกล่าวเป็นอันตกไปนั้น ให้ส่งกลับคืนสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเพื่อพิจารณา ตามลำดับ โดยที่ให้พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวเพื่อมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และมติในการแก้ไขเพิ่มเติมให้ใช้คะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา (รัฐธรรมนูญ มาตรา 141 วรรค 3)

(1.6) กรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติและพระราชทานคืนมายังรัฐสภา หรือเมื่อพ้น 90 วันแล้วมิได้พระราชทานคืนมา ให้รัฐสภาประชุมปรึกษาร่างพระราชบัญญัตินั้นใหม่ หากรัฐสภามีมติยืนยันด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา ให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายอีกครั้งหนึ่ง (รัฐธรรมนูญ มาตรา 151)

(2) ด้านควบคุมตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดิน

การควบคุมตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินเป็นบทบาทอำนาจหน้าที่หลักของ “รัฐสภา” ตามกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารของระบบรัฐสภา ซึ่งวุฒิสภาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสภา รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีบทบาทอำนาจหน้าที่ในด้านควบคุมตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินด้วย แต่บทบาทอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภานั้นน้อยกว่าของสภาผู้แทนราษฎร ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(2.1) การตั้งกระทู้ถาม โดยที่สมาชิกวุฒิสภามีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ ซึ่งรัฐมนตรีมีสิทธิที่จะไม่ตอบ เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่าเรื่องนั้นยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน (รัฐธรรมนูญ มาตรา 156)

(2.2) การอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภาโดยไม่มีการลงมติ โดยที่สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่

น้อยกว่า 1 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภา เพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือชี้แจงปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินโดยไม่มีการลงมติได้ ซึ่งการขอเปิดอภิปรายทั่วไปนี้กระทำได้เพียงครั้งเดียวในสมัยประชุมหนึ่ง (รัฐธรรมนูญ มาตรา 161)

(2.3) กรณีมีปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน นายกรัฐมนตรีจะแจ้งไปยังรัฐสภาขอให้เปิดอภิปรายทั่วไปในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา เพื่อขอรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งรัฐสภาจะลงมติในปัญหาที่อภิปรายมิได้ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 179)

(2.4) การตั้งคณะกรรมการ โดยที่วุฒิสภามีอำนาจเลือกสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญ และเลือกสมาชิกหรือบุคคลที่มีได้เป็นสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อกระทำกิจการ พิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใดๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา แล้วรายงานต่อวุฒิสภา โดยที่มติตั้งคณะกรรมการวิสามัญนั้น ต้องระบุกิจการหรือเรื่องให้ชัดเจนและไม่ซ้ำหรือซ้อนกัน (รัฐธรรมนูญ มาตรา 135)

(3) ด้านการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญกำหนดให้วุฒิสภาและสมาชิกวุฒิสภามีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ดังต่อไปนี้

(3.1) สมาชิกวุฒิสภาร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้พิจารณาวินิจฉัยกรณี que เห็นว่าร่างพระราชบัญญัติมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย (รัฐธรรมนูญ มาตรา 154)

(3.2) สมาชิกวุฒิสภาร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้พิจารณาวินิจฉัยกรณี que เห็นว่าร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา หรือร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภา มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ภายหลังจากวุฒิสภาหรือรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว แต่ก่อนที่จะประกาศในราชกิจจานุเบกษา (รัฐธรรมนูญ มาตรา 155)

(3.3) ประธานวุฒิสภามีสิทธิเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้พิจารณาวินิจฉัยในกรณี que เห็นว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอหรือส่งให้พิจารณานั้น มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 149 วรรค 2)

(3.4) สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยกรณี que เห็นว่าการพิจารณาการเสนอ การแปรญัตติ หรือการกระทำด้วยประการใดๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการมีส่วนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย (รัฐธรรมนูญ มาตรา 168 วรรค 6 และ 7)

(3.5) สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าพระราชกำหนดมิได้ออกเพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องปัดพิบัติสาธารณะ หรือเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมิได้หลีกเลี่ยงได้ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 185)

(3.6) สมาชิกวุฒิสภา ร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้พิจารณาวินิจฉัยกรณีที่มีปัญหาว่าหนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย หรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา หรือมีผูกพันด้านการค้า การลงทุนหรืองบประมาณของประเทศ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 190 วรรคท้าย)

(4) ด้านการเลือกหรือให้ความเห็นชอบบุคคลดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระและศาล

วุฒิสภามีบทบาทอำนาจหน้าที่ในด้านการเลือกและให้ความเห็นชอบบุคคลดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระและศาล ดังต่อไปนี้

(4.1) วุฒิสภาพิจารณาเลือกกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 คน ซึ่งไม่เป็นข้าราชการตุลาการให้ดำรงตำแหน่งกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (รัฐธรรมนูญ มาตรา 221)

(4.2) วุฒิสภาพิจารณาเลือกกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 คน ให้ดำรงตำแหน่งกรรมการตุลาการศาลปกครอง (รัฐธรรมนูญ มาตรา 226)

(4.3) วุฒิสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบการแต่งตั้งและการให้อัยการสูงสุดพ้นจากตำแหน่ง ภายหลังจากที่คณะกรรมการอัยการมีมติ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 255 วรรค 3)

(4.4) วุฒิสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคล เพื่อแต่งตั้งเป็นกรรมการการเลือกตั้ง ทั้งนี้จากที่คณะกรรมการสรรหากรรมการการเลือกตั้งพิจารณาสรรหาแล้วเสนอรายชื่อ จำนวน 3 คน และที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาสรรหาแล้วเสนอรายชื่อ จำนวน 2 คน (รัฐธรรมนูญ มาตรา 231)

เมื่อวุฒิสภามีมติให้ความเห็นชอบบุคคลตามที่เสนอมา ให้บุคคลดังกล่าวประชุมเลือกกันเองให้ 1 คน เป็นประธานกรรมการการเลือกตั้ง และแจ้งผลให้ประธานวุฒิสภาทราบเพื่อนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้ง

หากวุฒิสภามีมติไม่ให้ความเห็นชอบบุคคลใด ให้ส่งรายชื่อนั้นกลับไปให้คณะกรรมการสรรหากรรมการการเลือกตั้งหรือที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา แล้วแต่กรณี เพื่อดำเนินการสรรหาใหม่ หากมีมติยืนยันตามมติเดิมด้วยคะแนนเอกฉันท์หรือด้วยคะแนนไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของที่ประชุม

ใหญ่ศาลฎีกา แล้วแต่กรณี ให้ดำเนินการเพื่อแต่งตั้งเป็นกรรมการการเลือกตั้งต่อไป

(4.5) วุฒิสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ในส่วนของผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ จำนวน 2 คน และผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์อื่น จำนวน 2 คน (รัฐธรรมนูญ มาตรา 206 ประกอบมาตรา 205)

(4.6) วุฒิสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคล เพื่อแต่งตั้งเป็นผู้ตรวจการแผ่นดิน ทั้งนี้ จากที่คณะกรรมการสรรหาผู้ตรวจการแผ่นดินพิจารณาสรรหาแล้วเสนอรายชื่อ จำนวน 3 คน (รัฐธรรมนูญ มาตรา 243)

(4.7) วุฒิสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคล เพื่อแต่งตั้งเป็นกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ทั้งนี้ จากที่คณะกรรมการสรรหากรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติพิจารณาสรรหาแล้วเสนอรายชื่อ จำนวน 9 คน (รัฐธรรมนูญ มาตรา 246)

(4.8) วุฒิสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคล เพื่อแต่งตั้งเป็นกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ทั้งนี้ จากที่คณะกรรมการสรรหากรรมการตรวจเงินแผ่นดินพิจารณาสรรหาแล้วเสนอรายชื่อ จำนวน 7 คน (รัฐธรรมนูญ มาตรา 252)

(4.9) วุฒิสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคล เพื่อแต่งตั้งเป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทั้งนี้ จากที่คณะกรรมการสรรหากรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาสรรหาแล้วเสนอรายชื่อ จำนวน 7 คน (รัฐธรรมนูญ มาตรา 256)

ทั้งนี้ การพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคลเพื่อแต่งตั้งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตามข้อ (4.5), ผู้ตรวจการแผ่นดิน ตามข้อ (4.6), กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตามข้อ (4.7), กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ตามข้อ (4.8) และกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามข้อ (4.9) นั้น เมื่อวุฒิสภามีมติให้ความเห็นชอบบุคคลตามที่เสนอมา ให้ประธานวุฒิสภานำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้ง แต่ถ้าวุฒิสภามีมติไม่ให้ความเห็นชอบบุคคลใด ให้ส่งรายชื่อนั้นกลับไปให้คณะกรรมการสรรหา เพื่อดำเนินการสรรหาใหม่ หากคณะกรรมการสรรหามีมติยืนยันตามมติเดิมด้วยคะแนนเอกฉันท์ ให้ส่งรายชื่อนั้นให้ประธานวุฒิสภานำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งต่อไป

(5) ด้านการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง

รัฐธรรมนูญกำหนดให้วุฒิสภามีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้พิพากษาหรือตุลาการ พนักงานอัยการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ผู้ใดมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือ

ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง (รัฐธรรมนูญ มาตรา 270)

นอกจากนี้ วุฒิสภามีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาและมีมติให้กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติพ้นจากตำแหน่ง ในกรณีที่กระทำการขาดความเที่ยงธรรม จงใจฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือมีพฤติการณ์ที่เสื่อมเสียแก่เกียรติศักดิ์ของการดำรงตำแหน่งอย่างร้ายแรง (รัฐธรรมนูญ มาตรา 248)

(6) ด้านการเป็นผู้แทนของประชาชน

รัฐธรรมนูญกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทยเช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ ไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติ มอบหมาย หรือความครอบงำใดๆ และต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย โดยปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 122) โดยที่กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามีเอกสิทธิ์ ความคุ้มกัน รวมทั้งหลักประกันความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ด้วย (รัฐธรรมนูญ มาตรา 126 วรรคท้าย มาตรา 130 และมาตรา 131)

(7) การพิจารณาให้ความเห็นชอบเรื่องต่าง ๆ

นอกจากบทบาทอำนาจหน้าที่หลักด้านต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น รัฐธรรมนูญกำหนดให้วุฒิสภาและสมาชิกวุฒิสภามีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาให้ความเห็นชอบเรื่องต่างๆ ในฐานะรัฐสภาและหรือฐานะวุฒิสภา อีกในหลายกรณี อาทิเช่น

(7.1) รัฐสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบในการประกาศสงคราม โดยมติให้ความเห็นชอบต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา แต่ถ้าอยู่ในระหว่างที่อายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงหรือสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ ให้วุฒิสภำทำหน้าที่รัฐสภา ซึ่งมติให้ความเห็นชอบต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 189)

(7.2) รัฐสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบหนังสือสัญญาสันติภาพ สัญญาสงบศึก และสัญญาอื่นที่มีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยหรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา หรือมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศ ซึ่งรัฐสภาต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 60 วันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง (รัฐธรรมนูญ มาตรา 190 วรรค 2)

(7.3) รัฐสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบกรอบการเจรจาในการทำหนังสือสัญญากับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งเสนอและชี้แจงโดยคณะรัฐมนตรี (รัฐธรรมนูญ มาตรา 190 วรรค 3)

(7.4) รัฐสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบให้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติอีกครั้งหนึ่ง ในกรณี

ที่เป็นร่างพระราชบัญญัติซึ่งคณะรัฐมนตรีระบุไว้ในการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาก่อนเข้ารับบริหารประเทศว่าจำเป็นต่อการบริหารราชการแผ่นดิน และไม่ได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรด้วยคะแนนเสียงที่ไม่ให้ความเห็นชอบไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ (รัฐธรรมนูญ มาตรา 145)

(7.5) รัฐสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบให้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม หรือร่างพระราชบัญญัติที่รัฐสภายังมิได้ให้ความเห็นชอบต่อไปได้ ภายหลังจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป ทั้งนี้ ตามที่คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ร้องขอภายใน 60 วันนับแต่วันเรียกประชุมรัฐสภาครั้งแรก (รัฐธรรมนูญ มาตรา 153 วรรค 2)

กล่าวโดยสรุป รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้วุฒิสภาหรือสมาชิกวุฒิสภามีบทบาทอำนาจหน้าที่เป็น “สภาถ่วงดุล” พิจารณากลั่นกรองร่างกฎหมายที่ผ่านความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรมาแล้ว ซึ่งอำนาจหน้าที่ด้านนิติบัญญัตินี้ สภาผู้แทนราษฎรถูกกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่มากกว่าวุฒิสภา

นอกจากนี้ บทบาทอำนาจหน้าที่ที่สำคัญอีกประการของวุฒิสภาหรือสมาชิกวุฒิสภา คือ “สภาตรวจสอบ” ซึ่งต้องควบคุมตรวจสอบผู้ใช้อำนาจรัฐจำนวนมากมาย ทั้งผู้ดำรงตำแหน่งในฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ และฝ่ายนิติบัญญัติด้วยกันเอง รวมทั้งกรรมการองค์กรอิสระต่างๆ ฉะนั้น จึงนับได้ว่าวุฒิสภาหรือสมาชิกวุฒิสภามีอำนาจหน้าที่ในการ “ควบคุมตรวจสอบผู้ตรวจสอบ” โดยที่รัฐธรรมนูญกำหนดช่องทางและกลไกการควบคุมตรวจสอบไว้หลากหลาย ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

วุฒิสภาก็มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการบรรลุผลของการปฏิรูปการเมืองไทย และประชาชนชาวไทยในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ใช้อำนาจผ่านการเลือกตั้งเพื่อมอบอำนาจให้แก่ผู้แทนของประชาชน และต้องติดตามตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้แทนด้วย ดังนั้น ประชาชนจึงเป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อการแสดงบทบาทอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภา

แนวทางในการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ประการแรก ต้องพิจารณาให้รอบคอบถี่ถ้วน ด้วยข้อมูลความรู้ และวิจรณ์ญาณของตนเองว่าผู้ใดเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถที่จะสามารถปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกลั่นกรองร่างกฎหมาย และการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ให้เหมาะสมกับการเป็น “สภาถ่วงดุล” และ “สภาตรวจสอบ” ได้

ประการที่สอง ต้องเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ กล่าวคือกล้าหาญที่จะใช้อำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาไปในการควบคุมตรวจสอบผู้ถูกตรวจสอบทุกคน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นใครก็ตาม และประการที่สาม ต้องเป็นผู้ที่มีความเป็นอิสระ เป็นกลาง และต้องปลอดจากการเมือง เพราะหากขาดคุณสมบัติเช่นนี้แล้วคงไม่สามารถแสดงบทบาทในการตรวจสอบใครได้เลย ระบบการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามที่กำหนดไว้รัฐธรรมนูญคงเป็นเพียงตัวหนังสือ ซึ่งไม่สามารถเป็นจริงได้ในทางปฏิบัติ และการปฏิรูปการเมืองไทยคงล้มเหลวเช่นในอดีตที่ผ่านมา

บรรณานุกรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ.2550

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2550

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการลงทะเบียนขององค์กร

ที่มีสิทธิเสนอชื่อบุคคลเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการหาเสียง ข้อควรปฏิบัติ และข้อห้ามมิให้ปฏิบัติ

ในส่วนที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการดำเนินการใดๆ ของ

พรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง พ.ศ.2550

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการหาเสียง ข้อควรปฏิบัติ และข้อห้ามมิให้ปฏิบัติ

ในส่วนที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการดำเนินการใดๆ ของ

พรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2550

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

นอกราชอาณาจักร พ.ศ.2550

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

นอกราชอาณาจักร (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2550